

Tempel | Kerk Museum Jaarverslag 2018

Inhoud

1. Inleiding	pag. 1
2. Openstellingen en bezoekers	1
3. Publieksinformatie en communicatie	3
4. Educatie	4
5. Vrijwilligers	4
6. Organisatie en beleidsvorming	5
7. Interne en externe relaties, samenwerking	6
8. Collectie en beheer	7
9. Plannen voor 2019	8

1. Inleiding

2018 was voor het Tempel | Kerk Museum Elst een jaar vol activiteiten, zowel voor als achter de schermen. Het museum opende ook dit jaar weer vele malen de deuren van de kerk en mocht geïnteresseerde bezoekers ontvangen. Ook bleek dat het erfgoed – dat onder het beheer van de Protestantse Gemeente Elst valt – als onderdeel van de Nedergermaanse Limes geplaatst te zijn op de voorlopige Werelderfgoedlijst die Nederland gaat voordragen bij de UNESCO. Dit voornemen sluit goed aan bij een doel van het museum: “het verbeteren van de bekendheid en zichtbaarheid van het archeologisch en cultureel erfgoed van de cultusplaats Elst alsmede het vergroten van de betrokkenheid (...) met dit bijzondere plekje.” Het vermelden waard is dat Kerkmuseum Elst nu al is opgenomen in wandel- en fietsroutes en dat er in de omgeving bordjes geplaatst zijn richting het museum. Jammer van de naam.

2. Openstellingen en bezoekers

Het Tempel | Kerk Museum Elst was evenals voorgaande jaren in 2018 elke eerste zaterdag van de maand geopend voor publiek van 13.30-16.30 uur. Tevens was het in juli en augustus elke zaterdag-

en zondagmiddag geopend. Daarnaast stonden de deuren open in het Museumweekend in april, in mei twee weekenden tijdens de Romeinenweek en in september tijdens de Open Monumentendagen.

In het kader van het Erfgoedfestival Over Grenzen van Gelderland en de activiteiten rondom De Oudste Grens van Gelderland verzorgde het museum op zes woensdagmiddagen in de periode mei-juli kinderrondleidingen. Het waren enthousiaste kinderen en (groot)ouders die deelnamen. Helaas liet het aantal deelnemers wat te wensen over.

Tijdens de Nationale Archeologiedagen konden bezoekers deelnemen aan een van de drie speciale rondleidingen, met als thema Begraven in en om de Grote Kerk.

Buiten de reguliere openingstijden was het voor individuele bezoekers, groepen en scholen mogelijk op elke dag (behalve zondagmorgen) een rondleiding te volgen, mits aangevraagd bij de koster. In 2018 gebeurde dat 95 keer.

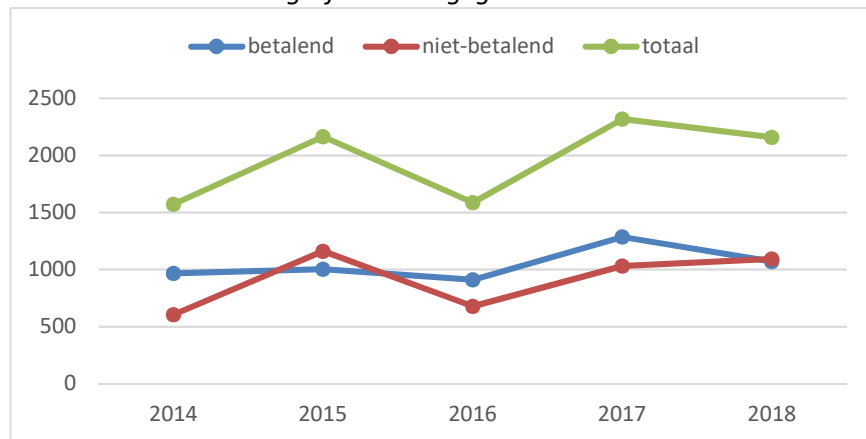

Ook dit jaar was de kerk tijdens koopzondagen en de Vierdaagse open. In het museum waren vrijwilligers aanwezig. Er werden geen rondleidingen gegeven en de benedenruimten bleven gesloten voor het publiek.

Bezoekersaantallen en het aantal aangevraagde rondleidingen gedurende de afgelopen 5 jaar¹

	Betalende bezoekers	Aantal rondleidingen	Niet-betalende bezoekers	Totaal aantal bezoekers
2014	968	96	606	1574
2015	1004	101	1162	2166
2016	911	74	677	1588
2017	1286	135	1033	2319
2018	1071	95	1093	2164

De bezoekersaantallen grafisch weergegeven:

¹ De aantallen bezoekers tijdens koopzondagen en de Vierdaagse zijn hierbij niet meegeteld.

Het aantal betalende bezoekers en het aantal aangevraagde rondleidingen zijn dit jaar afgenomen ten opzichte van 2017, terwijl het aantal niet-betalende bezoekers iets steeg. De oorzaak van de daling is niet bekend.

3. Publieksinformatie en communicatie

Om bezoekers en geïnteresseerden te informeren over het museum is de website regelmatig bijgewerkt, in samenwerking met de beheerder. Daarnaast is in 2018 met hulp van een medewerker van Erfgoed Gelderland een Facebook-pagina gelanceerd, waarop bijna wekelijks nieuwe berichten over het museum geplaatst worden. Het bereik van de pagina varieert van ongeveer 60 tot (uitschieter) 500; 66 mensen volgen de pagina regelmatig. Ook worden openingstijden op de traditionele manier gepubliceerd via posters die op diverse plekken worden opgehangen.

Als aankondiging van de Open Monumentendagen in het tweede weekend van september was het Tempel | Kerk Museum onderdeel(tje) van het programma Uit met Esther van Omroep Gelderland.² Opnamen daarvoor werden in het museum gemaakt. De officiële opening van deze dagen in de gemeente Overbetuwe vond plaats in de Grote Kerk.

Om bezoekers en vrijwilligers te voorzien van achtergrondinformatie is, ter gelegenheid van de Nationale Archeologiedagen en de Maand van de Geschiedenis met als thema “Opgegraven Geschiedenis”, een artikel over Begraven in en om de Grote Kerk geschreven. Dat is verkrijgbaar in het museum.

Aanmeldingen voor rondleidingen en communicatie van bezoekers met het museum voorafgaand aan het bezoek verlopen in de regel via de koster. Een nieuw middel in 2018 is het gebruik van online aanmeldformulieren voor rondleidingen. Deze worden specifiek voor familierondleidingen en rondleidingen tijdens de Nationale Archeologiedagen gepubliceerd via de website en de facebook-pagina. Het vooraf aanmelden voor rondleidingen is vooralsnog minder succesvol dan gehoopt.

Als pilot is in december 2018 een eerste interne nieuwsbrief geïntroduceerd, die wetenswaardigheden en feitjes bevat om alle vrijwilligers van het museum te informeren in periode tussen vergadering van de grote commissie. In 2019 zal geëvalueerd worden of dit middel voorziet in een behoefte.

² [https://www.omroepgelderland.nl/tv/programma/240674825/UIT-met-Esther/aflevering/34417/Open-Monumentendag](https://www.omroep gelderland.nl/tv/programma/240674825/UIT-met-Esther/aflevering/34417/Open-Monumentendag)

4. Educatie

Ook in 2018 zijn rondleidingen gegeven voor leerlingen van het basisonderwijs – vooral aan scholen uit de gemeente Overbetuwe. Voor basisschoolleerlingen is het een actieve

rondgang door het museum. Er is een werkboekje met gevarieerde opdrachten en er zijn maquettes die de kinderen mogen bouwen. In totaal 218 leerlingen hebben dit in het afgelopen jaar gedaan, verzorgd in 19 groepen met elk een rondleider. Vanuit het voortgezet onderwijs ontving het museum met name gymnasiumklassen, variërend van klas 1 en 2 tot 5. Dit waren 93 leerlingen, verdeeld over 6 rondleiders.

Voorafgaand aan de kinderrondleidingen, gegeven in de Romeinenweek (thema Mobiliteit) en het Erfgoedfestival Over de Grens van Gelderland, heeft de werkgroep Educatie nieuw materiaal ontwikkeld, waarin de focus meer ligt op informatieve, speelse activiteiten dan op leerdoelen. Te weten: legpuzzels, een memoryspel en een opdrachtenboekje.

Een groep scouts, die op kamp was in de Betuwe, heeft gebruikt gemaakt van de kinderrondleiding. Moe en enthousiast vertrokken de jongens op hun fiets.

In de herfst van 2018 is de kinderrondleiding omgezet in een familierondleiding. Deze wordt gegeven in vakantieperiodes, op zaterdagmorgens om 10.30 uur. De aankondiging vindt plaats op facebook en op de website. Naar andere kanalen wordt nog gezocht.

Voor een grote groep kinderen heeft het Oranje comité in april in De Ruimte een presentatie gegeven over Elst en 4/5 mei. Daarna bezochten de kinderen een kleine expositie in de kerk. Enkele vrijwilligers van het museum waren daarbij aanwezig.

5. Vrijwilligers

Het aantal vrijwilligers is in 2018 gegroeid van 14 tot 17. Drie aspirant-vrijwilligers hebben zich ingewerkt met begeleiding van een mentor.

De museumcommissie wordt evenals voorgaande jaren op vrijwillige basis ondersteund door de koster, die aanvragen voor rondleidingen aanneemt en administratief verwerkt.

Op verschillende momenten in 2018 kregen de vrijwilligers de mogelijkheid hun expertise te vergroten. In april gaf Harry Pape, archeoloog, speciaal voor de museumcommissie een lezing over archeologie in en om Elst. Voor deze lezing zijn de Merovingische kralen uit vitrine gelicht, zodat iedereen ze van heel dichtbij kon bekijken.

In augustus bracht een groot deel van de vrijwilligers een bezoek aan het streekmuseum Baron van Brakell in Ommeren en aan de St Annakerk in Eck en Wiel.

Tijdens de themaochtend in oktober gaf Frank Hottentot van de Sesamacademie een presentatie over vrijwilligersbeleid en werd gesproken over wat voor de museumcommissie van belang is in het ontwikkelen van een dergelijk beleid.

In het najaar volgden twee bestuursleden van de museumcommissie de training Governance Code Cultuur, gegeven door Stichting Cirkeltoezicht onder auspiciën van Erfgoed Gelderland.

6. Organisatie en beleidsvorming

De organisatie van het museum en de museumcommissie is in 2018 vrijwel onveranderd gebleven. Een stuk dat de verhouding tussen museumcommissie en kerkrentmeesters beschrijft is door het bestuur – met goedkeuring van de kerkrentmeesters – aangeboden aan de commissie. Een kleine organisatorische verandering is dat een aanzet is gemaakt om een aantal vergaderingen van de grote commissie te veranderen van karakter, van voornamelijk organisatorisch naar meer inhoudelijk.

Gedurende het jaar wordt vastgesteld dat de werkzaamheden ten behoeve van het museum uitgevoerd door het bestuur toegenomen zijn. Daarom wordt gezocht naar een vrijwilliger die daarvan iets kan overnemen. Een werkgroep Openstellingen en PR is in voorbereiding, maar nog niet van de grond gekomen.

In aansluiting met de wet AVG heeft de museumcommissie de wijze waarop persoonsgegevens van vrijwilligers en bezoekers worden bewaard tegen het licht gehouden. Er zijn afspraken gemaakt over bewaartermijn en aard van de gegevens. En over de wijze waarop foto's van bezoekers (met name kinderen) gepubliceerd zullen worden.

In 2018 hield een werkgroep zich, met ondersteuning met Frank Hottentot van de Sesamacademie, bezig met het formuleren van een Vrijwilligersbeleid voor de museumcommissie. In een aantal bijeenkomsten hebben vijf vrijwilligers zich in de materie van het vrijwilligerswerk verdiept. Ook is uitgebreid gesproken over de situatie in de museumcommissie nu en die zoals de werkgroep die voor ogen heeft. De vrijwilligers zijn ook een kijkje in de keuken van andere kleine musea gaan nemen. Een beleid zal gepresenteerd worden in 2019.

Het bestuur van de museumcommissie heeft een bestuurstermijn en een rooster van aftreden voor bestuursleden gepresenteerd. De museumcommissie heeft hiermee ingestemd.

Een aantal museumvrijwilligers is aanwezig geweest bij een oefening in het kader van kerkhulpverlening en de ontruiming van de kerk.

7. Interne en externe relaties, samenwerking

Ook dit jaar heeft het bestuur van de museumcommissie het jaarlijks overleg gevoerd met de voorzitter van de kerkrentmeesters. Daarnaast zijn er contacten met de commissie Open Kerk en de kunstcommissie over openingstijden.

In 2018 heeft samenwerking met externe partijen ook – en misschien wel vooral – een praktisch karakter gekregen. In de activiteiten rondom De Oudste grens van Nederland, in aanloop naar en tijdens het Erfgoedfestival Over de Grens van Gelderland, heeft het museum de kinderrondleidingen gepresenteerd.

Ter voorbereiding van de rondleidingen tijdens de Nationale Archeologie-dagen is er intensief overleg geweest met Roel Kramer (Erfgoed Gelderland) en Harry Pape (Rubicon, Park Lingezegen).

Namens het museum woonden de voorzitter en de secretaris bijeenkomsten van het Romeinennetwerk regio Nijmegen bij. Daaruit vloeiden onder meer een uitwisseling van educatieve materialen voort en afspraken over informatie over vrijwilligersbeleid in andere kleine musea. En zijn vrijwilligers van het museum aanwezig geweest op de oogstmarkt van de Biologische Tuinbouw Vereniging Elderveld.

Vrijwilligers van het museum hebben vergaderingen van Erfgoed Gelderland bezocht. Ook ondersteunden medewerkers van die organisatie het museum bij het opzetten van de facebook-pagina, bij het beheer van de collectie en de programmering van de Nationale Archeologiedagen.

Halverwege het jaar heeft een van de vrijwilligers van het museum een lezing gehouden bij de AWN Arnhem.

In 2018 hebben gesprekken met de gemeente Overbetuwe. Marithaime. RBT/KAN plaatsgevonden om de contacten te continueren. Omdat de gemeente Overbetuwe het voornemen kenbaar maakte om het gebied van en rond de tempelresten in de Grote kerk als kern- en bufferzone op te nemen in de Werelderfgoednominatie, zullen kerkrentmeesters en vrijwilligers van het museum in 2019 deelnemen aan gesprekken hierover.

De werkgroep Educatie heeft een gesprek gevoerd met de kwartiermaker Erfgoededucatie van de gemeenten Overbetuwe en Lingewaard. Daarin bleek dat de gemeenten het aanbod van erfgoededucatie in kaart willen brengen. Daaraan wil het museum graag meewerken.

8. Collectie en beheer

Het kerkgebouw

De plannen “3000 jaar religie Elst” met betrekking tot het gebruik van het kerkgebouw en het museum zijn vooralsnog in de koelkast gezet. In het komende jaar wordt waarschijnlijk duidelijk hoe de kerkelijke gemeente verder wil met de zorg voor het kerkgebouw. Namens de museumcommissie zijn twee vrijwilligers nauw betrokken bij een plan van aanpak met betrekking tot het grondwater en de conditie van het erfgoed. De kerkrentmeesters hebben de uiteindelijke verantwoordelijkheid als het gaat om het beheer van het stenen erfgoed en de collectie.

Collectie

De museumcommissie stelt vast dat een aantal bruiklenen zijn verlengd. Deze overeenkomsten vallen onder de verantwoordelijkheid van de kerkrentmeesters.

Beheer en behoud

Naar aanleiding van zorgen rondom de losstaande houten funderingspalen zijn een aantal acties ondernomen. De palen zijn van de Romeinse ruimte naar de kerkzaal verplaatst. En er is een adviesgesprek gevoerd over het houtverval met Ingrid Gerritsen, medewerkster Advisering Preventieve Conservering van Gelders Erfgoed. Dit werd gevolgd door onderzoek naar en rapportage over het eventuele houtverval door houtdeskundige Michiel van den Ent. Op grond van deze rapportage zijn de palen grondig gereinigd.

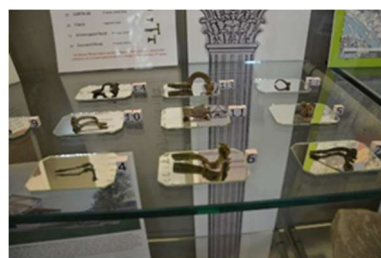
In de loop van het jaar is de glazen kap van de maquette van tempel II gerepareerd, dat willen zeggen de delen zijn opnieuw aan elkaar gelijmd.

Presentatie

In 2018 is duidelijkheid gekomen over mogelijkheden met betrekking tot de presentatie. Hoewel de kerkrentmeesters eigenaar en eindverantwoordelijk zijn, ligt het beheer van de vitrines ligt in handen van de museumcommissie. Ook daar liggen de beslissingen ten aanzien van tentoongestelde objecten.

Zoals vermeld, de losstaande funderingspalen staan (weer) in de kerkzaal, op een permanente plek tussen de vitrines. Dat vergde wat aanpassing voor de schuifpanelen. De grote reproductie van de beschadigde kerk is verwijderd en vervangen door de kaart van het landschap in de Romeinse tijd.

Omdat de bruikleen van de Merovingische kralen is verlengd, zijn ze zijn nog een tijdje in de vitrine te bewonderen. Onder de fibulae in vitrine 2 zijn spiegeltjes gelegd en ze zijn naar een plank lager verhuisd, zodat basisschoolkinderen ze beter kunnen bekijken. Ook zijn nieuwe afdrucken van de houten schijf en van munten in de vitrines geplaatst.

Buiten het museum, op het Europaplein in Elst, is een kleine, tijdelijke presentatie ingericht, waardoor aandacht van het publiek op het plaatselijke erfgoed gericht wordt. In een leegstaand winkelpand is, in samenwerking met Marithaime, een kleine expositie met foto's en een kleine maquette ingericht.

Aanwinsten

In de loop van 2018 zijn foto's van actuele situaties toegevoegd aan het fotoarchief. Twee foto's uit het archief van de beschadigde kerk na WO II zijn groot afgedrukt en kunnen als illustratiemateriaal bij een rondleiding gebruikt worden.

Voor de Nationale Archeologiedagen is een fotocollage gemaakt van Het meisje van Elst, die geplaatst is in de crypte.

Van de heer Th. van Woerkom ontving het museum een kaart van de Overbetuwe, "Vias en Canales Romana". Deze kaart met vooronderstelde lopen van Romeinse (water)wegen zal vooralsnog niet in het museum getoond worden.

Om op voorlichtingsbijeenkomsten en in marktkramen materiaal over het museum te kunnen presenteren, zijn een aantal foto's op (weersbestendig) aluminium afgedrukt.

9. Plannen voor 2019

In het komende jaar wil de museumcommissie werken aan behoud en verbetering. Zo zal het vrijwilligersbeleid aan vrijwilligers en kerkrentmeesters gepresenteerd worden, waarbij meer aandacht is voor de verdeling van werkzaamheden ten behoeve van het museum. Een blijvende zorg is de fysieke conditie van de collectie en aandacht wordt gevraagd voor de presentatie en verlichting in de ruimten beneden.

Nog in de plannen staat het ontwikkelen van educatief materiaal voor voortgezet onderwijs en meer aandacht voor goede, gerichte publieksinformatie. Vrijwilligers zullen deelnemen aan gesprekken over de Limes-werelderfgoednominatie, geïnitieerd door de gemeente Overbetuwe.

Tot slot wordt in september aandacht besteed aan de herdenking de gebeurtenissen in september 1944. 75 jaar geleden werd de kerk in de strijd om vrijheid geruïneerd. Dit zal gebeuren middels een kleine expositie en extra openstellingen.

Elst, februari 2019

Trijnien Nielen-Rosier, voorzitter
Edy Jakobs, penningmeester
Karin Besjes-de Bock, secretaris